

Vergaderjaar 2015–2016

32 175

Huwelijks- en gezinsmigratie

Nr. 60

BRIEF VAN DE MINISTER VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 31 maart 2016

Uw Kamer heeft verzocht om de meest actuele stand van zaken over (de uitvoering van) het Actieplan Zelfbeschikking 2015–2017¹, zoals dat op 6 januari 2015 aan de Kamer is aangeboden.

Zelfbeschikking

In Nederland mag je zijn wie je bent, heb je het recht om keuzes te maken over je eigen leven. Zelfbeschikking gaat over het kunnen en mogen maken van die eigen keuzes, over bijvoorbeeld je opleiding, werk, vrije tijd, partnerkeuze, op jezelf wonen, scheiding of religie, zonder enige druk of dwang. In de Nederlandse democratische rechtsstaat hebben mensen gelijke rechten en plichten, en is zelfbeschikking meestal een vanzelfsprekendheid. In sommige gemeenschappen spelen eer en groepsdruk echter een rol. Dat speelt met name bij gemeenschappen met een collectivistische «wij»-cultuur. Een collectivistische cultuur brengt veel positieve waarden en gebruiken met zich mee. Mensen steunen elkaar en het grote sociale netwerk biedt bescherming en veiligheid. Echter als deze bescherming vanuit de sociale controle omslaat en de collectieve oriëntatie belangrijker wordt dan het individu en het zelfbeschikkingsrecht van het individu wordt geschonden, is dat onaanvaardbaar. Het is onacceptabel als opvattingen over de rol en positie van mannen en vrouwen of over het recht op eigen keuzes uitmonden in onderdrukking of geweld. Religie, cultuur en traditie mogen nooit als excuus worden gebruikt voor het beperken of inbreuk maken op grondrechten van mensen.

Vormen van ontnomen zelfbeschikkingsrecht in Nederland

Inbreuken op het recht van mensen om zelf hun leven in te vullen, komen met name voor wanneer sprake is van afhankelijkheidsrelaties en

¹ Kamerstuk 32 175, nr. 54

ongelijkheid van man en vrouw. Voorbeelden daarvan zijn huwelijksdwang, huwelijkse gevangenschap, kindhuwelijken, achterlating, eengerelateerd geweld, gedwongen leven in isolement of de «non-acceptatie» van homoseksualiteit. Er kan sprake zijn van isolatie, beperking van bewegingsvrijheid en ontplooiingsmogelijkheden; deze inbreuken verdragen zich niet met de fundamentele verworvenheden van de Nederlandse rechtsstaat.

Aard en omvang huwelijksdwang, huwelijkse gevangenschap en achterlating, kindhuwelijken en religieuze huwelijken

Met het onderzoek van het Verweij Jonker Instituut dat op 29 september 2014 naar de Tweede Kamer is gestuurd, is de (geschatte) omvang van huwelijksdwang, huwelijkse gevangenschap en achterlating voor het eerst in beeld gebracht op basis van dit grootschalige en goed onderbouwde onderzoek². Uit dit onderzoek naar de aard en omvang blijkt dat dit méér dan incidenteel voorkomt. Het gaat om een misstand met een structureel karakter. Ieder jaar wordt een aanzienlijk aantal vrouwen en mannen, jongeren en zelfs kinderen slachtoffer.

De universiteit Maastricht en het Verweij-Jonker Instituut hebben onderzoek uitgevoerd naar de aard en omvang van (onwettige) religieuze huwelijken en kindhuwelijken in Nederland³. Het onderzoek besloeg de periode 2013- 2014. In Nederland komen naar schatting jaarlijks 250 informele huwelijken met een minderjarige voor (waarvan 80 asiel). De onderzoekers signaleerden dat het om huwelijken ging die op informele wijze werden gesloten zonder burgerlijk huwelijk. Exacte cijfers zijn lastig te geven, omdat deze huwelijken vaak in gesloten gemeenschappen worden voltrokken. De onderzoekers concluderen verder dat in de Afghaanse, de Somalische, de Surinaamse, Iraanse en Pakistaanse gemeenschappen, relatief veel onwettige religieuze huwelijken voorkomen.

Kabinet breed beleid: een ketenaanpak

Om ervoor te zorgen dat mensen zich bewust zijn van hun eigen autonomie en persoonlijke keuzevrijheid, heb ik in januari 2015 het »Actieplan zelfbeschikking 2015–2017« aan uw Kamer verzonden. Het beleid voortvloeiende uit dit actieplan zelfbeschikking moet ertoe leiden dat mensen zich bewust zijn dat ze het recht hebben om zelf keuzes te maken over hun eigen leven. Het actieplan bouwt voort op het plan van aanpak preventie huwelijksdwang 2012–2014⁴.

De nadruk van het actieplan zelfbeschikking ligt op preventie. In deze brief treft u de voortgang aan van de uitwerking van het actieplan. De preventieve aanpak van zelfbeschikking maakt echter onderdeel uit van de gehele keten van preventie, signalering, hulpverlening, opvang en nazorg. Dit kabinet zet in op de gezamenlijke aanpak hiervan onder «Geweld in Afhankelijkheidsrelaties»⁵. In de bijlage van deze brief worden de navolgende schakels van de integrale ketenaanpak in beeld gebracht. De ketenaanpak is belangrijk, omdat de inzet op alle schakels gezamenlijk een effectieve aanpak mogelijk maken, vanuit de benadering; voorkomen – signaleren – stoppen – schade beperken – opsporing – sanctionering.

² TK, Kamerstuk 32 175, nr. 53

³ TK, Kamerstuk 32 824, nr. 122

⁴ TK, Kamerstuk 32 175, nr. 35

⁵ TK, Kamerstuk 28 345, nr. 153

Actieplan zelfbeschikking 2015–2017

Het «Actieplan Zelfbeschikking 2015–2017» bevat een aantal acties om de komende jaren huwelijksdwang, huwelijksgevangenschap, achterlating, eergelateerd geweld, gedwongen isolement, de acceptatie van homoseksualiteit, en andere onderwerpen gerelateerd aan zelfbeschikking op de agenda te zetten en daarmee zelfbeschikking te bevorderen.

Positieve kentering naar keuzevrijheid

Nieuwe campagne met verhalen

Er is in samenwerking met (zelf)organisaties een sociale media campagne ontwikkeld, waarin verhalen centraal staan. Het gaat om positieve, hoopgevende verhalen over het maken van keuzes en het vinden van een balans met de familie. Voor een grote groep mensen in Nederland is het nog niet vanzelfsprekend om eigen keuzes te maken. In de campagne laten we in korte documentaires, blogs en geluidsfragmenten voorbeelden zien die goed hebben uitgepakt. We willen andere mensen, met deze goede voorbeelden in de hand, inspireren het initiatief te nemen om over eigen keuzes te praten of om het gesprek te beginnen. Er is ook een aantal bekende Nederlanders en ervaringsdeskundigen gevraagd zich als «boegbeeld» of ambassadeur te verbinden aan het onderwerp. De 30 deelnemende organisaties verspreiden de boodschap van de campagne om meer spreiding en bereik te krijgen. Daarom is er een toolkit gemaakt, die bestaat uit filmpjes (online video's en pre-rolls), geluidsfragmenten, online advertenties (banners), en posters. Deze middelen leiden allemaal naar de website. De campagnewebsite pratenoverjouwkeuzes.nl is op 21 maart 2016 live gegaan en zal twee jaar lopen.

Professionalisering voorlichters

In de projecten «bespreekbaar maken van taboe-onderwerpen» zijn in 2013 en 2014 160 voorlichters getraind die 1.000 dialoogbijeenkomsten hebben georganiseerd voor hun achterban in twaalf gemeenschappen met als resultaat een direct bereik van 10.000 mensen. Het Kennisplatform Integratie & Samenleving richt zich op het vergroten van de zichtbaarheid van het voorlichtingsaanbod, de voorlichters en de meerwaarde ervan bij gemeenten en zorg- en welzijnsinstellingen. Via een website, brochure, regionale bijeenkomsten, de VNG en artikelen worden de voorlichters in 2016 actief onder de aandacht gebracht bij organisaties, instellingen en gemeenten.

Trouwen tegen je wil

Ieder jaar voor de zomervakantie wordt de campagne «Trouwen tegen je wil» herhaald met informatie wat je moet doen als je bang bent te moeten trouwen tegen je wil of bang bent te worden achtergelaten in het buitenland. De campagne is er op gericht jongeren te informeren over waar ze terecht kunnen voor advies en hulp, namelijk bij een lokale Veilig Thuis.

De campagne start in 2016 op 25 april. De campagne is zinvol gebleken; de bezoekersaantallen voor de sites zijn hoog en er komen daadwerkelijk meldingen binnen. De campagne wordt online gevoerd waarbij een filmpje centraal staat waarin een slachtoffer van huwelijksdwang haar weg vindt naar de website⁶. Het filmpje is via social media zoals Facebook en youtube verspreid. Tijdens de campagne 2015 die liep van 11 mei 2015 tot 8 juni 2015, is het filmpje ruim 725.000 keer uitgekeken, waarbij zo'n 70

⁶ www.trouwentegenjewil.nl

procent van de views zijn gedaan door vrouwen in de leeftijd van 16 tot 25. Ook de website is ruim 8.500 keer bezocht, waarbij de pagina «wat kan ik doen» ruim 2.000 keer is bekeken. De campagne wordt ieder jaar vooraf en achteraf getest onder de doelgroep om te na te gaan of de boodschap overkomt en wordt begrepen. Op basis hiervan worden de uitingen steeds aangescherpt.

Vergroten bewustzijn schending mensenrechten

Brochure «Wat zegt de wet. Wat kun jij doen als professional»

Het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating⁷ heeft in opdracht van SZW een brochure ontwikkeld met als doel niet-juristen op hoofdlijnen inzicht te geven in het juridisch kader bij de aanpak van huwelijksdwang en achterlating⁸. De Nederlandse wet biedt mogelijkheden om slachtoffers van huwelijksdwang en achterlating te helpen. Professionals, zoals medewerkers in de hulpverlening, weten vaak niet precies welke rechten slachtoffers hebben en hoe zij slachtoffers hierover kunnen adviseren. De brochure « Wat zegt de wet. Wat kun jij doen als professional» gaat onder meer in op mensen- en kinderrechten en de aanpak via het strafrecht en civielrecht. Zo wordt er uitgelegd dat er strikte regels gelden rond het wettig huwelijk: er wordt onder meer op gewezen dat eerst een wettig huwelijk gesloten moet worden alvorens een man religieus kan trouwen. Professionals in het veld kunnen met deze kennis mensen van waardevolle informatie voorzien.

Lokale agendering en facilitering

Het Kennisplatform Integratie en Samenleving ondersteunt en adviseert gemeenten en sociale wijkteams bij de preventie, signalering en aanpak van huwelijksdwang. De gemeenten worden ook gewezen op mogelijkheden van getrainde pool voorlichters. Op 14 augustus 2015 is een vernieuwde factsheet over huwelijksdwang verschenen⁹. De factsheet geeft professionals up to date informatie over cijfers, verschijningsvorm, wetgeving en beleid, signalering en aanpak. Er wordt voortdurend informatie verstrekt via de website www.huiselijkgeweld.nl. In 2016 worden regionale bijeenkomsten georganiseerd met concrete goede voorbeelden en handreikingen. Eind 2015 heeft een dergelijke bijeenkomst plaatsgevonden in de regio Twente. Hierbij wordt samenwerking gezocht met de VNG en (sleutelfiguren uit) migrantenorganisaties.

Een sterk en actief netwerk

Platform Eer & Vrijheid

Het platform Eer & Vrijheid is er voor alle partijen die zich bezighouden met huwelijksdwang, achterlating, verborgen vrouwen en eergerelateerd geweld¹⁰. Professionals en vrijwilligers die zich dagelijks inzetten om deze problemen aan te pakken kunnen kennis delen, netwerken, maar ook onderwerpen agenderen. Dit kan op landelijke bijeenkomsten, kleinere bijeenkomsten, maar ook digitaal.

Het platform heeft een netwerkfunctie en wordt vormgegeven in cocreatie «door en met deelnemers». Tijdens de landelijke en in kleinere bijeenkomsten wisselen de deelnemers problemen en oplossingsrichtingen uit

⁷ www.huwelijkswangenachterlating.nl

⁸ http://www.huwelijkswangenachterlating.nl/sites/www.huwelijkswangenachterlating.nl/files/4076.1001_a5_brochure_lkha_web.pdf

⁹ <http://www.kis.nl/publicatie/factsheet-huwelijkswang>

¹⁰ www.eerenvrijheid.nl

en kunnen zij van elkaar leren. Informatie over het platform Eer en Vrijheid is te vinden op Yammer (een soort besloten Facebook). De halfjaarlijkse bijeenkomsten worden bezocht door 150 à 200 deelnemers uit zeer diverse organisaties als politie, OM, advocatuur, marechaussee, opvang, Veilig Thuis, GGD, Bureau Jeugdzorg, gemeenten/wijkteams, kennisinstututen en maatschappelijke organisaties. De volgende landelijke bijeenkomst zal plaatsvinden op 12 mei 2016.

Versterking signalering door professionals

Landelijk trainingsaanbod aan onderwijsinstellingen

Onderwijsinstellingen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de preventie en signalering van huwelijksdwang, achterlating en ander eengerelateerd geweld. De doelgroep jongeren, die te maken heeft met deze problematiek is veelal een onzichtbare doelgroep. Het betreft vaak meisjes en jongens die weinig deelnemen aan het maatschappelijke leven. School is vaak één van de weinige plekken waar deze jongeren veel tijd doorbrengen naast hun leven thuis. Docenten en zorgprofessionals binnen onderwijsinstellingen zijn bij uitstek de aangewezen personen om signalen op te vangen.

Fier Fryslân en Kompaan en de Bocht hebben van SZW de opdracht gekregen om docenten en betrokken zorgprofessionals binnen het VO, MBO en HBO deskundiger en vaardiger te maken bij signalen van huwelijksdwang, achterlating en eengerelateerd geweld: het herkennen van signalen, het bespreekbaar maken, en het hierop anticiperen door adequaat en effectief te handelen. Hiervoor is een landelijk gratis trainingsaanbod ontwikkeld voor iedereen binnen het onderwijs die werkt met jongeren uit niet-westerse culturen. Deze trainingen worden in de periode van september 2015 tot juli 2017 aangeboden.

Ter voorbereiding op de training wordt aan de deelnemers gevraagd de aangepaste gratis e-learning huwelijksdwang, achterlating en eengerelateerd geweld te volgen¹¹. Deze e-learning is voor de aanvang van het project door augeo, onder andere in samenwerking met Fier, op maat gemaakt voor onderwijsprofessionals. De vernieuwde e-learning wordt door de deelnemers van de training als positieve meerwaarde ervaren. Binnen de regio's Noord Nederland en Zuid Nederland zijn de trainingen voor onderwijsprofessionals van verschillende onderwijsinstellingen vanaf januari 2016 gestart. De trainingen die reeds zijn gegeven zijn als zeer positief en waardevol ervaren.

Het landelijk onder de aandacht brengen van het trainingsaanbod huwelijksdwang, achterlating en eengerelateerd geweld vindt doorlopend plaats.

Onderzoek

Onderzoek religieuze en (kind)huwelijken

Zoals eerder is aangegeven, is in opdracht van SZW door de Universiteit van Maastricht en het Verwey Jonker Instituut een onderzoek uitgevoerd naar religieuze huwelijken en kindhuwelijken. De aanleiding voor dit onderzoek is een aangenomen motie (PvdA/SP)¹². Uit het onderzoek blijkt dat religieuze en kindhuwelijken in Nederland wel voorkomen. De onderzoekers maken een landelijke schatting van ongeveer 250 per jaar. Het is lastig een precieze schatting te geven omdat deze huwelijken vooral in informele sfeer of in het buitenland worden gesloten.

¹¹ www.huwelijksdwang.info

¹² TK, Kamerstuk 32 824, nr. 37 nader gewijzigd, onderdeel 4.

De problematiek van kindhuwelijken wordt meegenomen in de aanpak van gedwongen huwelijken. In alle bestaande voorlichting, projecten en interventies gericht op preventie worden de onderwerpen kindhuwelijken, religieuze huwelijken en de regelgeving daarover meegenomen. Zo kunnen naast slachtoffers van gedwongen huwelijken, ook slachtoffers van kindhuwelijken terecht op www.trouwentegenjewel.nl voor hulp en informatie.

Het COA, de aanbieders van inburgeringscursussen, professionals, geestelijk bedienaren, docenten en gemeenten, krijgen in 2016 informatie van het Ministerie van SZW over kindhuwelijken aangeboden. De informatie wordt tevens uitgereikt aan maatschappelijke organisaties (waaronder vrouwen en jongeren) die zich bezighouden met deze onderwerpen en aan sleutelfiguren en voorlichters die actief zijn met het bespreekbaar maken van taboeeonderwerpen in hun eigen gemeenschappen.

Sociale acceptatie van LHBT's

OCW en SZW financieren het programma «Coming In» gericht op het versterken van de positie van bi-culturele LHBT's. Het driejarige programma wordt door Rutgers, Movisie en COC Nederland uitgevoerd. Het programma bevat activiteiten voor het versterken (empoweren) van bi-culturele LHBT's zelf en voor het sensitiveren van professionals en vrijwilligers die te maken krijgen met bi-culturele LHBT's.

COC Nederland richt zich op het ondersteunen van regionale COC's en andere LHBT organisaties buiten de vier grote steden bij het bereiken van de biculturele LHBT's in hun werkgebied/regio. Onderdeel is de Respect2Love Academy. Dit is een gestructureerd coaching traject waaraan jaarlijks ongeveer 20 bi-culturele LHBT's deelnemen. Op 30 september 2015 hebben de eerste 15 jongeren een vrijwilligerscontract getekend. Zij hebben de Academy afgerond en gaan aan de slag met andere biculturele LHBT jongeren om hen net zo weerbaar te maken. Een ander onderdeel van het vrijwilligerscontract is de afspraak om jaarlijks verschillende zichtbare publieksactiviteiten over seksuele diversiteit te organiseren, bijvoorbeeld op middelbare scholen. Hiermee worden jaarlijks ongeveer 300 jongeren bereikt.

In 2016 vinden acht trainingen plaats om professionals (uit de sociale sector, gezondheidszorg en hulpverlening) te leren adequaat om te gaan met problemen en behoeften van biculturele LHBT'ers, inclusief goede signalering en juiste doorverwijzing indien nodig. Jaarlijks worden op deze wijze 75 tot 100 professionals getraind.

In het Bob Angelo Fonds is een budget beschikbaar voor individuen of groepen in het land die activiteiten willen organiseren met en voor de doelgroep biculturele LHBT's¹³.

Evaluatieonderzoek

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft Panteia en Bureau Omlo de opdracht gegeven om het Actieplan Zelfbeschikking te evalueren. Om de effectiviteit van het beleid te kunnen volgen, en zo nodig bij te stellen, wordt een evaluatieonderzoek uitgevoerd.

De onderzoekers zetten daarvoor verschillende methodieken in – zoals literatuurstudie, diepte-interviews, enquêtes, focusgroepen en het bezoeken van bijeenkomsten – en zullen in het onderzoek zich zowel focussen op het beleids- en uitvoeringsniveau als op de resultaten en effecten bij de doelgroep.

¹³ www.coc.nl/coming-in

Tot slot

Dit kabinet hecht veel waarde aan de aanpak van huwelijksdwang en achterlating, eerge relateerd geweld en alle andere vormen waarbij het zelfbeschikkingsrecht wordt ontnomen. De ketenaanpak hiervan is onderdeel van de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) waar de ministeries van VWS, OCW, VenJ en SZW in samenwerken. De Staatssecretaris van VWS stuurt ieder half jaar een voortgangsrapportage hierover aan de TK. In de volgende voortgangsbrief Agenda Integratie, die eind 2016 naar uw Kamer zal worden verzonden, wordt ook de voortgang van het beleid rondom het actieprogramma zelfbeschikking meegenomen.

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
L.F. Asscher

De ministeries van VWS, OCW, VenJ en SZW werken samen aan de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en kindermishandeling. De Staatssecretaris van VWS stuurt ieder half jaar een voortgangsrapportage aan de TK. De laatste voortgangsrapportage is op 12 januari 2016 naar uw Kamer gezonden¹⁴. Voor de aanpak van huwelijksdwang zijn de volgende zaken van belang:

1. Hulpverlening

Veilig thuis (VWS)

Slachtoffers van huwelijksdwang, achterlating en eengerelateerd geweld kunnen terecht bij Veilig Thuis. Dit waarborgt dat slachtoffers melding kunnen maken van hun problemen en laagdrempelig hulp kunnen zoeken. Via het landelijk telefoonnummer (0900-2000) komt men terecht bij Veilig Thuis in de regio. De inzet is dat iedereen dit nummer belt in geval van huwelijksdwang en achterlating. Bij acute dreiging of geweld moet de politie ingeschakeld worden.

De brancheorganisaties van Veilig Thuis, GGDGHOR, Federatie Opvang en de MOgroep, investeren in de deskundigheidsbevordering van professionals van Veilig Thuis voor speciale doelgroepen waaronder eengerelateerd geweld.

De meldcode en deskundigheidsbevordering eer (VWS)

Huwelijksdwang en achterlating valt onder de Wet meldcode. Er zijn 300 trainers die de beroepsgroepen, die onder de meldcode vallen, trainen in het werken met de meldcode. Zij zijn geïnstrueerd over eengerelateerd geweld in relatie tot de meldcode¹⁵. Er is voor hen ook een gratis bijscholing beschikbaar.

Sinds 2013 voert VWS samen met OCW het plan van aanpak GIA in opleidingen uit. Daarmee wordt beoogd dat aankomende professionals in de relevante sectoren geweld in afhankelijkheidsrelaties / kindermishandeling (waaronder eengerelateerd geweld) kunnen signaleren. In het kader daarvan is lesmateriaal ontwikkeld, is een kennisatelier ingericht, zijn opleidingen, leraren en studenten gestimuleerd om leren signaleren in het curriculum op te nemen, dan wel lessen daarin te volgen. Tevens is er een monitor ontwikkeld en uitgezet onder opleidingen. Hierdoor staat zicht op de wijze waarop de aandacht voor GIA in opleidingen is verankerd.

Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating (VWS)

Vanaf 2012 is ingezet om de ketenaanpak te verbeteren. Om huwelijksdwang en achterlating goed aan te kunnen pakken, is kennis en expertise op landelijk niveau noodzakelijk. In januari 2013 is een Verkenninggroep huwelijksdwang en achterlating ingesteld om de ketenaanpak door te lichten met als doel structurele verbetervoorstellen¹⁶. Dit heeft onder andere geleid tot het instellen van een Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating (LKHA), dat per 1 januari 2015 in Den Haag is gevestigd. Het LKHA is het kennis- en expertisecentrum voor professionals en hulpverlening, adviseert en ondersteunt professionals bij de aanpak van huwelijksdwang en achterlating. Het LKHA is organisatorisch

¹⁴ TK, Kamerstuk 28 345, nr. 153

¹⁵ https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Factsheet-De%20meldcode-bij-vermoedens-van-eengerelateerd-geweld%20%5bMOV-3366665-1.0%5d.pdf

¹⁶ TK, Kamerstuk 32 175, nr. 50

ondergebracht bij Veilig Thuis Haaglanden. De medewerkers van het LKHA zijn specialist op het gebied van eengerelateerd geweld en er is juridische expertise beschikbaar. Medewerkers van Veilig Thuis, veiligheidshuizen, Raad voor de Kinderbescherming en hulpverleners kunnen er terecht voor informatie, advies en ondersteuning bij de complexe casuïstiek van huwelijksdwang en achterlating. Het LKHA deelt kennis en expertise, stimuleert samenwerking, pakt casuïstiek en regie op wanneer slachtoffers niet zijn ingeschreven of herleidbaar zijn naar een gemeente van herkomst en is aanspreekpunt voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken als slachtoffers in het buitenland zijn. Samen met de Nederlandse ambassades in het buitenland en het Ministerie van Buitenlandse Zaken, zorgt het LKHA ervoor dat slachtoffers op een zorgvuldige en veilige wijze worden geholpen bij hun terugkeer naar Nederland. Het LKHA voert regie over de aanpak in Nederland. Dit betreft het verifiëren van de melding en het regelen van hulp, begeleiding en opvang in Nederland. Hierbij wordt nauw samengewerkt met lokale partijen, nationale politie (LEC EGG), IND, Koninklijke Marechaussee, IKO, Openbaar Ministerie, Raad voor de Kinderbescherming, Gl.

Nu het LKHA er is wordt in de keten beter samengewerkt, vallen minder slachtoffers tussen wal en schip en keren meer slachtoffers sneller terug die zijn achtergelaten in het buitenland. In 2015 is er actief gebruikt gemaakt van het LKHA. Het LKHA heeft in 2015 23 informatieverzoeken ontvangen, heeft 51 adviestrajecten begeleid, en heeft daarnaast 24 casussen van huwelijksdwang en gedwongen achterlating (waarvan 23 slachtoffers in het buitenland verbleven) opgepakt. Ten behoeve van de kennisfunctie, heeft het knooppunt 15 informatiebijeenkomsten voor de samenwerkingpartners georganiseerd en in opdracht van SZW de brochure «Wat zegt de wet?» ontwikkeld.

Consulaire hulp (BZ)

Sinds 2012 is ingezet om posten in «risicolanden» beter toe te rusten om bijstand te verlenen aan slachtoffers van achterlating. Begin juni 2014 hebben de posten in deze risicolanden een draaiboek ontvangen om meer eenheid en structuur te brengen in het omgaan met slachtoffers die zich in het buitenland bevinden. Deze risicoposten zijn ook geïnstrueerd om de lokale NGO's verder in kaart te brengen die een rol kunnen spelen bij het verlenen van hulp aan slachtoffers. Daarnaast wordt in de trainingen van (consulaire) medewerkers nadrukkelijk aandacht besteed aan het verlenen van consulaire bijstand in situaties van huwelijksdwang en achterlating.

Sinds 2015 is er nauwe samenwerking tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het LKHA met als direct resultaat een meer slagvaardige consulaire hulpverlening bij achterlating in het buitenland. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken constateert dat er met name in de zomer van 2015 een duidelijke toename is waargenomen van meldingen van het aantal huwelijksdwang en achterlatingzaken. De rol die het LKHA heeft gehad om veilige terugkeer naar en opvang in Nederland mogelijk te maken voor slachtoffers, is van groot belang gebleken. Het LKHA en het Ministerie van Buitenlandse Zaken blijven met elkaar in overleg om de dienstverlening en bijstand aan slachtoffers te verbeteren en aan te passen naar veranderende situaties.

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken investeert in kennis overdracht en samenwerking internationaal. Zo is in 2015 deelgenomen aan de onder het Lets EU voorzitterschap georganiseerde conferentie over consulaire bijstand in familiezaken en wordt er onder het Nederlands EU voorzitterschap een expertmeeting georganiseerd over hetzelfde onderwerp. De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking heeft

een aanzienlijk aandeel gehad in de totstandkoming van de resolutie die in juli 2015 door de VN-Mensenrechtenraad werd aangenomen waarin wordt opgeroepen een einde te maken aan kindhuwelijken en aan vroege en gedwongen huwelijken.

2. Opvang

Specifieke opvang (V&J)

Het bieden van veiligheid is zeer belangrijk bij eierzaken, zoals (dreigende) huwelijksdwang. Slachtoffers van eiegerelateerd geweld kunnen terecht bij gespecialiseerde opvang georganiseerd door Fier Fryslân en Kompaan en de Bocht. Deze organisaties hebben afspraken met het Landelijk Expertise Centrum Eiegerelateerd Geweld (LEC/EGG).

3. Wet- en regelgeving

Voor het recht op zelfbeschikking zijn met name de verankering van de aanpak van GIA in wetgeving, de Wet tegengaan huwelijksdwang, de wijziging van de Paspoortwet en het Verdrag van Istanboel van belang. Tevens is huwelijksdwang strafbaar; ook in de strafrecht zijn mogelijkheden verankerd om huwelijksdwang en eiegerelateerd geweld aan te pakken. Deze wetgeving wordt hieronder toegelicht.

GIA in wetgeving

De aanpak van GIA is inmiddels stevig verankerd in wetgeving: de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo), de Jeugdwet, de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling (Wet meldcode), de Wet tijdelijk huisverbod en de Europese richtlijn minimumnormen voor slachtoffers.

Wet tegengaan huwelijksdwang (V&J)

De Wet tegengaan huwelijksdwang is op 5 december 2015 in werking getreden. Deze wet bevat een aantal maatregelen om huwelijksdwang tegen te gaan en om het gemakkelijker te maken een reeds gesloten dwanghuwelijk nietig te laten verklaren. Verder regelt deze wet dat beide partners ten minste 18 jaar oud moeten zijn om in Nederland te kunnen trouwen. De uitzonderingen op de minimum huwelijksleeftijd zijn geschrapt. Huwelijken tussen minderjarigen die in het buitenland zijn gesloten, kunnen in Nederland pas erkend worden als beide partners minimaal 18 jaar oud zijn. Een huwelijk tussen een neef en een nicht kan alleen nog gesloten worden als de aanstaande echtgenoten onder ede verklaren dat zij het huwelijk uit vrije wil sluiten. Dit geldt ook voor bijvoorbeeld een huwelijk tussen een oom en een nicht. Een polygaam huwelijk dat in het buitenland is gesloten door een persoon die in Nederland woont of de Nederlandse nationaliteit heeft, wordt in Nederland niet erkend.

Wijziging Paspoortwet (BZK)

Er is onderzocht hoe de terugkeer van minderjarigen¹⁷ naar Nederland vergemakkelijkt kan worden, zonder dat toestemming van de ouders nodig is. Nu hebben consulaire posten onvoldoende mogelijkheden om, als deze minderjarigen erin slagen een Nederlandse post te bereiken tot afgifte van een noodreisdocument over te gaan en slachtoffers van kinderontvoering, achterlating en of huwelijksdwang te helpen om naar

¹⁷ Met de Nederlandse nationaliteit

Nederland terug te keren. Zij zullen immers zelden of nooit beschikken over een geldig reisdocument. De Paspoortwet wordt zodanig gewijzigd dat de terugkeer van minderjarige slachtoffers jonger dan 16 jaar naar Nederland mogelijk wordt zonder toestemming van de ouders. Het wetsvoorstel regelt dit door de leeftijd waarbij de rechter om vervangende toestemming voor de aanvraag van een reisdocument gevraagd kan worden te verlagen van 16 jaar naar 12 jaar. Het wetsvoorstel is in februari 2016 naar de Raad van State gezonden voor advies.

Op grond van het huidige artikel 39 van de Paspoortwet kan de Minister van Buitenlandse Zaken, vooruitlopend op de beslissing van de rechter, een noodpaspoort verstrekken zodra het verzoek bij de Nederlandse rechter is aangebracht. Het gaat op basis van de ervaringen van Buitenlandse Zaken om enkele gevallen op jaarbasis.

Circulaire ambtenaren burgerlijke stand (V&J)

Alle personen moeten persoonlijk aangifte van vertrek doen, indien niet alle personen van hetzelfde adres tegelijkertijd naar het buitenland vertrekken. De gemeenteambtenaren van de Basisregistratie Personen (BRP) zijn per circulaire geïnformeerd over hoe ze kunnen handelen in geval van vermoedens van huwelijksdwang en achterlating.

Verdrag van Istanboel (BZ)

Recent zijn de Goedkeurings- en Uitvoeringswet van het Verdrag van Istanboel (Raad van Europa), die de aanpak van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld regelen, door zowel uw Kamer als de Eerste Kamer aanvaard. Het Verdrag is voor het Europese deel van het Koninkrijk op 1 maart 2016 in werking getreden. Het Verdrag geeft een belangrijke impuls aan het verder versterken en verbeteren van de aanpak van geweld tegen vrouwen.

Strafrechtelijke aanpak (V&J)

Wie met bedreiging, intimidatie of met andere middelen iemand dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden, is strafbaar op grond van artikel 284 Wetboek van Strafrecht. Op grond van deze algemene strafbaarstelling kunnen het dwingen tot een huwelijk of huwelijksgevangenschap een strafbaar feit opleveren. Vanaf 1 juli 2013 kunnen daders maximaal twee jaar gevangenisstraf krijgen (dit was maximaal negen maanden). Als een Nederlander iemand in het buitenland heeft gedwongen tot een huwelijk, is vervolging in Nederland mogelijk, ook als huwelijksdwang in dat andere land niet strafbaar is. Dit geldt ook voor vreemdelingen met een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland. Als een Nederlander of een vreemdeling met een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland in het buitenland slachtoffer wordt van huwelijksdwang, kan de dader daarvoor in Nederland worden vervolgd.

De verjaringstermijn voor huwelijksdwang gepleegd tegen een minderjarige is verlengd. De verjaringstermijn van zes jaar begint pas te lopen op het moment dat het slachtoffer achttien jaar is geworden. Dit geeft het slachtoffer meer tijd om als volwassene na te denken over de gevolgen van het gedwongen huwelijk en aangifte te doen.

Met ingang van 1 maart 2016 is, ter uitvoering van het Verdrag van Istanboel, de voorbereiding van huwelijksdwang eveneens strafbaar gesteld. Het is mogelijk om bij verdenking van (voorbereiding van) huwelijksdwang voorlopige hechtenis toe te passen. Dit heeft tevens tot gevolg dat het Openbaar Ministerie meer bevoegdheden heeft om daders op te sporen.